

Egzisztenciális politika és divatos/utánzó politika

nyugati keresztyénség peremén elhelyezkedő magyarságban az idővel a XIX–XX. század fordulójára egyre erősebb lett a demonstrációs hatás, vagyis a Nyugat kritikátlan utánzása. Ennek az irányzatnak a képviselői a saját (nemzeti) léthelyzet reális feltételeire és kényszereire való tekintet nélkül gondolkodtak és politizáltak. Nem népük/nemzetük létezésének, biztonságának primátusával gondolkodtak a jövőről, hanem azt hitték, hogy a nyugati példák valamiféle normajelleggel léteznek, és e norma tartalma független a nyugatiak (nagyhatalmi) érdekeitől, és az „emberiség” egyetemes boldogulását tűzik ki célul. Ezt a tévedést nevezték el „haladásnak”, s felfogásuk ellenzőit „maradiaknak”, konzervatívoknak s végső soron a „haza ellenségeinek” is.

Azonban ha tudjuk azt, hogy egyenes vonalú, egyetemes „fejlődés” nincs a történelemben, akkor azt is tudjuk, hogy mindenkinek elsősorban saját közössége iránt van felelőssége – főleg a politikában. A „Nyugat” vagy más világrészeken „Európa” túlnyomó erejű közösségek „elhitetési” ideológiája volt arról, hogy mi jó *mindenkinek*. A magyarság ilyen alapon gyarmatosított elméi régen és ma is azt hiszik, hogy saját hatalmi legitimitációjukon kívül meglelték az általuk „tematizált” magyarság/nép csodaszereit is. Az emberiség és a történelem azonban bonyolultabb a racionalista, írászтал-forradalmárok és társadalommérnökök mechanikus szellemi struktúráinál. A teremtési/természeti rend és az örök emberi természet soha át nem hágható, kemény korlátja minden evilági paradicsomról álmodozónak, s a társadalom nem lehet kísérleti terepe senkinek.

A francia forradalommal induló, emberi ész általi megváltási utópiának így nem véletlenül lett gyors következménye a korlátlan erőszak, a terror! Nagyon hamar kiderült ugyanis, hogy az emberi világmegváltás hordozói is korlátolt, még idealista egyedeikben is, sokszor „érdeklények”. Az emberi szabadság pedig – nagyon fontos eszközként ugyan – nem vezet el semmiféle automatikus társadalmi harmóniához vagy főleg „egyenlőséghez”. Nemcsak az okos, mindenféle „konzervatívok” fedezték fel a *javíthatatlan deficiteket* a racionális álmodozás gyakorlatában, hanem a hétköznapi nép tömegei is!

S ezen nem segíthetett a „tudományos” álmodozók (Marx, Engels stb.) új nemzedéke sem. Az emberi lét adottságai ugyanis ellentmondanak az emberi megistenülésnek! Nincs olyan módszer, technika vagy ismeret, amely legyőzhetné a végességből fakadó korlátokat, az egész átlátásának és uralásának hiányát. Az ember isteni ajándékként ugyan nagyon sok (áldott) eszközt kapott, de romlott természete (Isten ellen fordulása) miatt ezeket nyugodtan a rosszra is tudja használni, és gyakran használta előbb rosszra, mint jóra.

A nyugati polgári világ hatékonysági struktúrái elkápráztatták azokat a kívülálló, főleg értelmiségi embereket, akik nem voltak hajlandók foglalkozni az újítások emberi-társadalmi „költségeivel”, s az egyidejű nyugati „haladás”-kritikát emberellenes konzervatív reakciónak minősítették. Közép-Európából vagy Magyarországról sokan nem voltak haj-

landók tudomásul venni, hogy egy sikeres utánzásához sem lehet eljutni voluntarista erőszakkal, s a társadalmi másféleséget (szóhasználatukban: elmaradottságot) nem lehet csupán bizonyos társadalmi-politikai csoportok bűnévé tenni. Az emberi társadalmak örök tökéletlensége ugyan tényleg az ember eredendő bűnéből származó tökéletlenség, annak megoldását viszont képtelenség, nem lehet még „tudományos” struktúrákkal sem végrehajtani. Mert a „haladók” is gyarló emberek.

A Magyarországon a XX. század elején politikai erővé formálódó baloldali (radikális) csoportok képviselői egy bonyolult, sok ellentmondást és problémát hurcoló társadalom nagyrészt európai jellegű világát úgy támadták, mintha annak nyugat-európai mértékű stabilitása lett volna. Pedig az évszázados konfliktusok lezárásaként kialakult dualista struktúra nagyon is törekeny volt. Ez a törekenység elsősorban a magyarságot fenyegette, de valójában – bizonyos nemzetiségi és szomszéd országbeli irredenta eliteket leszámítva – mindenki számára veszélyeket és veszteségeket hordozott magában. Egy alapvetően még agrárstruktúrára épülő, nagy szervezetségi deficiteket felmutató világ radikális politikai átalakítása szétzilálással fenyegette a korszerűsítő hálózatokat, s jogállamiság helyett a kölcsönös erőszak kialakulását tették valószínűvé.

A dualizmus története persze egyértelműen bizonyítja, hogy a fennálló helyzet centrifugális erőinek erősödése ellenére igen kicsi volt az esélye annak, hogy a belső destrukció győzedelmeskedjen. Alapjában véve azért, mert a hagyományos életviszonyok uralma nem volt alkalmas – még ha voltak is potenciálisan érdekelt tömegek – arra, hogy nyugatos baloldali eszmék bázisa legyen. Egy városi-ipari-gyarmati „alapzat” hiányzott itt, a valós társadalmi mozgások csak „nyugatos” fejekben öltöttek általuk elképzelt „modernizációs” trendet.

Természetesen ez nem jelentette azt, hogy a magyar társadalom másféle politikai képviselői ne figyeltek volna a nyugatra. Sőt! Nyugodtan állítható, hogy már a reformkor óta törvények és intézmények révén afelé „preformálták” Magyarországot. S azt is nyugodtan állíthatjuk, hogy még ez a „reálpolitikai tempó” is „sok” volt a társadalomnak, és számos baj éppen abból származott, hogy a valódi élet és gazdaság számára túl korszerű (=életidegen) volt a modern politikai-jogi keretrendszer. Alighanem fedi a teljes igazságot például az, hogy még a szűk cenzusos választójog „közönségének” jó része is alkalmatlan volt a (nagy)politikai részvételre. S akkor képzeljük el, milyen káoszt teremtő ereje lett volna a sokféleképpen heterogén és tanulatlan tömeg általános választójoggal való felruházásának.

Egyetlen eredményben lehetett minden akkori felelősen gondolkodó ember s a későbbi elemző is biztos, hogy a nagy tömeg jó része pusztán egy politikai elitcserét lett volna képes elősegíteni. Bár az adott kulturális és tudati viszonyok mellett egyáltalán nem volt esélytelen egy antiliberalis, autoriter fordulat sem (lásd Ferenc Ferdinánd elképzeléseit!).

Mit lehetett ekkor *magyar nemzeti szempontból* egzisztenciális politikának nevezni? Azt, amelyet Tisza István és köre fogalmazott meg: biztosítani a magyarság sok oldalról veszélyeztetett létét, s csak olyan lépéseket tenni, amelyek többszörösen figyelembe vették ezt a követelményt. Egy közösségnek – ahogyan persze egy embernek vagy családnak is – a megmaradás, az önfenntartás lehet csak az elsődleges célja, s csak azután lehet gondolkodni a „hogyléten”, a létezés mikéntjén! Nem véletlenül fogalmaztak így a kor liberális politikusai (például Mikszáth Kálmán is!), hogy a magyarságnak nem le-

het célja a liberalizmus (ahogyan akár a „demokrácia” sem), ha az árt létének, megmaradásának. Ahogyan nem gondolkodhat egyetlen felelős politikus sem az emberiség primátusával úgy, hogy közben népe, közössége elvész. Az emberiséget valójában virágzó nemzetek és közösségek szolgálják!

Az emberiség nevében politizálók eleve olyan „feladatot” vállalnak, amely már csak azért is értelmetlen, mert senki sem ismeri a teljes világot, minden közösség életét s érdekeit, még a kultúráját sem. Így aztán nyilván nem igaz az, hogy ami jó Amerikának (USA) az jó a világnak, ahogy az is megbukott, hogy ami jó a Szovjetunióknak, az jó a világnak. Doktrinerizmusnál nem több már az sem, hogy egzisztenciális érdekek felismerésén túl valaki akár egy nemzeti közösség konkrét ügyeiben monopolisztikusan tudja a helyes „megoldást”.

Jellemző volt egyébként, hogy Tisza István csak a „létkockázató” eszmék és módszerek esetén volt a változások ellenfele. Természetesnek tartotta a sokszínűséget és a vitákat. Az ellen pedig joggal tiltakozott, ha a modernizátorok a másfélék (reakció) létjogát kétségbe vonták, s a történelmet egyirányú utcának deklarálták. Az egzisztenciális politikus ugyanis ismeri a valóság bonyolult, heterogén természetét, s nem hiszi azt, hogy neki joga vagy hatalma volna Istent felülbírálnia.

Jellemző, hogy ezzel szemben a „hogyléti” politikusok mindenkor rögeszméiket mindenre és mindenkire érvényesnek gondolják. Ezért jutnak el nagyon korán egy maguk konstruálta hamis emberképhez, amely abszolút jó volna, ha gonosz emberek és struktúrák meg nem rontanák őket. Nem kevés idealista figura önmagát vetíti ki másokra. Ezért a tévedésért mindig nagy árat fizetnek a közösségek. Az utópista forradalmak alkalmi érdeme az, hogy néha valóban rossz struktúrákat és hatalmat is lerombolnak. Általánosítható fanatizmusuk miatt azonban azonnal igyekeznek megváltozhatatlanná tenni a saját rendszerüket és hatalmukat.

A „hogyléti” politikusok zöme általában egyszerű utánzó, ha lennének ugyanis eredeti gondolataik, akkor már a lét egzisztenciális összefüggéseinek legalább részbeni megértését képviselnék. A másokat feltétlenül boldogítani akarás magasztos öngigazolása azonban vakká teszi őket. És senkit jobban nem gyűlölnék, mint az olyan embereket, akiknek van (másféle) hitük, szilárd, visszaigazolódott értékrendjük. Az ilyen emberekkel szemben mindent megengedhetőnek tartanak (ez a forradalmi „tömegterror” lényege!).

Hiszen az állandóan tökéletesíteni akaró „hogylét”-politikusok magukat mindig elitnek, élcsapatnak, vezetésre hivatottnak érzik. S általában vett gyökértelenségük miatt mindig a valóságos múlt ellen fordulnak, és saját maguk konstruálják a legitimáló hamis múltat. Az etikát általában a nép félrevezetésére alkalmas közegnek tartják, még inkább a vallást, a hitet. Itt rejlik totalitarizmusuk gyökere, vagyis abban, hogy senki és semmi nem lehet tőlük független!

Az egzisztenciális politikusok nagy része számára idegenek az ilyen beállítódások, de abban bíznak, hogy a társadalom csendes, józan többsége *öszönösen* ellenáll a „felforgatásnak”. Amely békés időkben igaz is, de válságok idején csaknem mindig eljön az emberi önjelölt megváltók hatalmi esélye. A mindig, de különösen a modern korban *biszékeny tömegnek* ugyan fogalma sincs a tudományról, de rendkívül fogékony a leegyszerűsítő ígéretekre. A technikai-civilizációs hatékonyságnövekedés ugyanis azt a látszatot kelti, hogy a társadalom/nemzet sem több, mint technikai probléma. A modern világ materialista értelmisége és tömegei az értékötött cselekvéseket egyre nagyobb boldogulást akadályozó tehernek érzi. Az elsza-

badult önzés élvezeteihez, birtoklásához és hatalmi előnyeihez pedig nem kell „tudományos” magyarázat. Így alakult ki a modern társadalmi eszmék konfliktust hirdető tartalma, míg a hagyományos együttműködési modellek megalkuvásokká lesznek.

A politika ilyen összefüggésben elvadul, mert alig van kompromisszumos lehetőség. A társadalmak természetes „állapotörzése” elfogadhatatlan „maradisággá” válik, holott folytonosságok nélkül nem is lehet élni. Ahhoz ugyanis, hogy egy ember felnőjön, biztonságra van szükség! Ha a politikai hatalom mindenbe beleszól, akkor az emberi személyiség lényegében idővel megsemmisül. Persze az egzisztenciális politikának is van egy olyan szárnya, az ókonzervatív, amely a változatlanságot tekinti természetesnek, s ezzel semmisíti meg a személyiségben adott isteni küldetést.

A modern/posztmodern világ üzletes mainstreamje a rövid távú divatokban próbálja a mindenkori egzisztenciális emberi kérdéseket feloldani, nem létezővé tenni. Ez az egyszer élünk tendencia hihetetlenül pusztító, egyszerűen azért, mert önzésében már utódaival sem törődik, mivel az élet értelmét a „jóllakottsággal” azonosítja. Az egyébként jogosult örömelvet persze csak a materialításra korlátozva.

Magyarországon a XIX. század végén a XX. század elején érkezett meg az a destrukció, amely humanista mezben, haladásként, modernségként egy jórészt már összedőlő régi világot támadva rögtön hatalomra tört. Tulajdonképpen mohóságuk támasztotta fel azt a reakciót, amely így persze nagyon vegyes tartalmakat hordozott. Az értelmes értékonzervativizmus mellett még jogosult kritikai elemként megmaradhatott – széles összefüggésekben – a mindenkor problematikus struktúrakonzervativizmus is. Egyszerűen azért, mert a modern politizálás megvalósulásainak tömény embertelenségeivel szemben még a régmúltak antihumanus valóságai is elfogadhatóbbak voltak. Viszont nem véletlen az, hogy például Tisza István az ilyen „jobboldali”, antiliberalis irányzatok ellen is harcolt. Számára a francia forradalom, minden undorító vonása ellenére is pozitív korszakhatár volt. Az egzisztenciális politika értékeli azt a jót is, amelyet a „hogyléti” politika alkalmanként hozott. Tisza István például elismerte a valódi érdekvédelmi szociáldemokrácia pozitív hozadékát is. Viszont minden erejével harcolt a saját hatalmukért küzdő álközösségi kóklerek ellen, akiknek a nemzet többsége is csak kísérleti alany volt – mondjuk – a proletárdiktatúra ügyében.

A „haladó”, progresszív történelmi-politikai szemlélet tehát olyan örök értékeket lebontó politika, amely végső soron mindent relativizál. Mivel a teremtési/természeti rendet és így az emberi természetet sem tudja megváltoztatni, szükségszerűen mindig (rég) önmaga ellen is fordul s a mindenkori társadalom zömét értékelvileg kiszolgáltatott, manipulálható tömeggé degradálja. Mindez tehát olyan elitista ideológiákat jelent, amelyek a nagy tőkeerők modern média- és manipulációs erejével örökössé teszik az előnyös és hátrányos társadalmi pozíciókat. Miközben demokráciáról beszélnek, egy fixálódott hierokráciát teremtenek – csak most pénz/tőke alapon, ellentétben a születési jogot abszolutizáló feudalizmussal (bár végső soron ez idővel ugyanazt jelenti!).

Egy óriási különbség azonban marad, s ez a feudalizmus javára szól, az ugyanis mindenkit alárendelt Isten hatalmának. A mi progresszívjeink viszont magukat teszik meg istennek.

TÖKÉCZKI LÁSZLÓ (1951) történész. Az ELTE tanára, a *Valóság* című folyóirat főszerkesztője, a *Hitel* szerkesztője.